

17^e-EEUWSE STOKKEN

EN DIE VAN DE TAMBOER VAN DE KRONAN

©Albert Metselaar, 2015 albertmetselaar@home.nl

Wat weten wij van 16^e of 17^e eeuwse trommelstokken? Als we die vraag je boeit, is er natuurlijk een aanleiding. Die aanleiding is in dit geval, dat de trommelslager van Hoogeveen, als traditie van het trommelen voorafgaand aan kerkdiensten. Deze is sinds 2 februari 2015 erkend is als immaterieel erfgoed. En ik trommel mee. De traditie is ontstaan in de 17^e eeuw. Al langer werd informatie verzameld, en het was een vitrine in Kalmar, Zweden, die de doorstoot gaf tot het maken van 17^e eeuwse replica- trommelstokken. We beginnen echter met een impressie, aan de hand van enkele schilderijen, waarbij we de trommelstok voldoende duidelijk vinden afgebeeld, om ze te kunnen beschrijven.

David Terniers de Jonge (1610-1690) schilderde de tamboer van de schutterij van Antwerpen. We zien stokken met een breed uitlopend eindstuk, maar verder is er niet veel van te zeggen. Ze zijn donker gekleurd, dat wel, maar of dat iets zegt van de houtsoort? Gillis Coignet schilderde de Antwerpse trommelslager Pierson La Hues (overleden 1581). We zien zijn linkerhand.

Kleur:
Donker.
Uiteinde:
Breed met metaal.
Spits toelopende stok met aan de punt een forse witte bol, ogend als ivoor.
Lengte:
Gewoon.

Het blijft lastig in te schatten hoe dik of hoe lang de stokken zijn, want we moeten het hebben van een inschatting op basis van de verhoudingen op het schilderij zelf. De vraag die we ons ook moeten stellen is in hoeverre de stokken bedoeld waren voor dagelijks gebruik, of dat het ging om stokken

voor de pronk, want we hebben het wel over de schutterij van een van de grotere en rijkere steden van de Nederlanden. Los daarvan, wat de regel en wat waren uitzonderingen op die regels? Een andere rijkere en grotere stad, Amsterdam, liet door Rembrandt van Rijn Jacob Jorisz (1591-1646) afbeelden, op wat we nu kennen als de Nachtwacht. We zien weer een breed uitlopend uiteinde, maar nu geen metaalbeslag. Dit is maar een beperkt beeld, dat we zo krijgen. Het roept meer vragen op dan ons lief is. Is het gerechtvaardigd om te concluderen dat dit brede uiteinde typerend is voor de 17^e eeuwse trommelstok? Je zou willen dat musea via hun verzamelingen instrumenten hier een antwoord op zouden kunnen geven. De afgelopen jaren zijn heel wat musea bezocht, en heel wat instrumenten bekeken. Een opsomming blijft achterwege. Er werd namelijk tot op heden slechts in 1 Nederlands museum 1 trommelstok gevonden die met zekerheid als 16^e eeuwse te bestempelen is. Bij de andere instrumenten die werden bekeken, zowel in Nederland als Duitsland, ging het zelden om een 16^e of 17^e eeuwse trommel, en als dat wel het geval was, dan was het maar de vraag of de stokken er oorspronkelijk bij hadden gehoord.

De oudste stok die ik onder ogen heb gekregen, en die paste in dit onderzoekje, was een trommelstok van Nova Zembla, gevonden in het Behouden Huys, toen een Nederlandse expeditie daar de resten van onderzocht. De stok ligt in het Rijksmuseum. De stok is 42 cm lang, heeft een grootste diameter van 2,34 cm, een ronde knop van 2 cm breed en 2,3 cm lang, en weegt 101 gram. De stok is echter niet in zijn geheel bewaard gebleven, zodat het gewicht oorspronkelijk ietsje meer zal zijn geweest. Ook het uiteinde van 1,52 cm was ietsje dikker. Het is lastig om daar wat van te zeggen, want weg is weg. De stok heeft een mooie ronde tip. In het boek dat Gerrit van der Veer in 1598 over de overwintering schreef, vinden we wel de vermelding van trompetsignalen, maar niet die van de trommel. In de catalogus van de vondsten van Nova Zembla vermeldt men zowel trommel als trompet als gebruikelijke instrumenten bij de auditieve signalen aan boord van een schip. Men gaat daar uit van een stok die een stel hoorde, gebruikt voor een signaaltrommel.

In het Amsterdams Historisch Museum vinden we een schilderij van Adriaen van Nieulandt uit 1633, waarop hij een overzicht gaf van de Leprozenommegang op Koppertjesmaandag, op de dam in 1604. Het is maar de vraag of de trommelaar daarop is geschilderd zoals die er liep in 1604, of dat de schilder een tamboer uit 1633 als voorbeeld gebruikte. De kraag is wel van het oude type, maar ging het wel om de oude stokken? De trommelstokken zijn wel weer breed uitlopend, en in dit geval opnieuw met metaalbeslag op het eind. De tip is niet al te duidelijk. Wat we zien is echter langgerekt, niet kogelrond. Zowel het brede einde als het metaalbeslag waren bedoeld om het evenwichtspunt naar achteren te brengen, zodat ze gemakkelijker gebruikt konden worden bij het trommelen, beter konden 'dansen' op het trommelvel.

Voorzichtige conclusie:

De 17^e eeuwse trommelstokken konden zowel een ronde als een langwerpige tip hebben. Ze liepen vaak breed uit op het eind, en konden daar ook met metaal beslagen zijn. Van de lengte is niet veel te zeggen, net zo min als van de houtsoort die werd gebruikt.

Wat dat laatste betreft: er is een citaat te vinden in het boekje 'De Nederlandse militaire muziek' van R. van Yperen, van een tekst uit 1686. We lezen: *"Des tamboers trommelstokken zijn 15 à 18 duimen lang, gemeenlijk van teer hard hout, en glad gemaakt, gelijk als perebomen-, indiaans- of ebbenhout."* Maar is dat dan de Amsterdamse duim van 2,573 cm of die andere duim, van 2,45 cm? De lengte zweeft dan tussen de 36,7 en de 46,3 centimeter.

Oftewel: we komen er zo niet uit. We weten wel dat de stokken op het eind dikker waren dan we nu gewend zijn, maar die ene stok in het Rijksmuseum geeft geen uitsluitsel door de beschadiging op het uiteinde. We weten dat de tip variaties kende. Net zo goed als dat er wel of geen beslag op het eind van de stokken was. Er is bij een dergelijk onduidelijk onderwerp behoefte aan nog een vondst. Die is er

gekomen. Maar niet in Nederland. Dit verhaal kreeg een bijzondere wending op woensdag 23 juli 2013, tijdens een vakantie in Denemarken en Zweden. In het Nationaal Museum in Kopenhagen sta ik onder andere bij een uitgehold boomstammetje, dat waarschijnlijk als trommel is gebruikt op een schip uit de vroege middeleeuwen, en een veel oudere trommelstok van een stuk gewei. De foto's gaan mee naar huis. In Zweden besluiten mijn vrouw en ik om een dag naar Kalmar te gaan. Daar zou een mooi museum zijn. Die woensdag zijn we dus in het Kalmar Läns Museum, en vergapen ons aan al dat moois wat over is gebleven van de Kronan. Het was toentertijd een van de grootste schepen ter wereld. 800 man en 100 kanonnen gingen mee ten onder, toen het schip bij ruw weer tijdens de Slag om Öland op de 1^e juni 1676 ten onder ging. Een scherpe bocht met teveel zeil, en het schip sloeg om. De kanonnen werden enige jaren later geborgen. In 1980 werd de laatste rustplaats van het schip terug gevonden. Meer dan 30.000 objecten werden teruggevonden, in een zo goede staat, dat een deel ervan zo een plek in een museum zou kunnen krijgen. Dat werd dus het Kalmar Läns Museum. En dan zo ineens sta je als bezoeker voor twee originele 17^e eeuwse trommelstokken. Gevonden in 1986. Ze zijn opgehangen aan draadjes, alsof ze een trommel aanslaan.

De stokken zijn zelfs niet anoniem. Tijdens de wandeling door de tentoonstelling wordt duidelijk dat we ook degene kennen die ermee heeft getrommeld. Van de 850 bemanningsleden van de Kronan, zijn er voor zover bekend maar 42 aan land gekomen. Aan boord waren ook trompetters en een trommelslager. Een van de vondsten betrof een trompet uit 1654, gemaakt door Michael Nagel uit Nürnberg. Twee trompetters wisten de ramp te overleven. Ze kwamen veilig aan de kust. Het

waren Bengt Nilsson en Esbjörn Bengtsson. Drie trompetters verdronken: Blasius Hansson, Sven Olofsson Ram en Olof Svensson Ram. Laatstgenoemde was de vader van Sven, en ging ten onder met zijn trompettende zoon en zijn trommelende zoon: Hans Svensson Ram. Ze vormden een orkestje. Ook een gevonden viool zal door hen zijn bespeeld. De trommelstokken zijn zeer waarschijnlijk gebruikt door Hans Svensson Ram. Je neemt geen musici mee aan boord, die slechts zo nu en dan bij ceremoniën ingezet kunnen worden, en neemt daarnaast nog een tamboer aan, op je schip. Dan laat je die jongen van Ram toch trommelen? Van de monsterrol van de Kronan is geen andere tamboer bekend. Dat de trommelslager bij de overlevenden hoorde, is niet zo gek, want hij stond tijdens de slag met zijn trommel aan dek. Trommelend, zoals het hoorde. Vandaar dat het ook voor de hand ligt dat er niks van de trommel is gevonden. Maar vandaar dat we ook kunnen concluderen dat het hier ging om de reservestokken. In ieder geval niet de stokken die hij op dat moment gebruikte. Misschien pakte hij wat voor de hand lag.

Na afloop is contact gezocht met het Kalmar Läns Museum, met de vraag of men de exacte afmetingen van de trommelstokken en de exacte houtsoort zou kunnen doorsturen. Want deze stokken, die vroegen om een experiment. De stokken zijn namelijk een stuk grover dan we van trommelstokken gewend zijn. Van de 19^e eeuwse Landstorm was me al wel bekend dat ze tamboers hadden met relatief dikke trommelstokken, wat betreft het uiteinde en de tip, maar dit sloeg alles. Zowel de dikte van de stok als de grotere kop, maken een mens nieuwsgierig over hoe ze in de hand liggen en wat voor verschil de klank zal maken, als je ze vergelijkt met moderne trommelstokken. Los daarvan: wie aan 17^e eeuws reënactment doet, en daarbij een trommel wil gebruiken, moet toch wel dromen van het gebruik van passende trommelstokken. Maar het museum reageert niet. Er is bij herhaling een mail verstuurd naar het adres dat is opgegeven door het personeel van het museum zelf, toen daar bij de balie naar werd gevraagd. Men is steeds niet thuis. Een laatste kans dan, via een omweg. In Stockholm staat de Vasa. Dat schip is ook prachtig geconserveerd, nadat het op zijn eerste tochtje onmiddellijk om is geslagen. De conservator van het museum weet me te vertellen dat er geen instrumenten zijn gevonden. En dat lag ook niet voor de hand. Bij het vertrek van het schip stond men aan boord. De tamboer zal met trommel en al in het water terecht zijn gekomen. Hij gaf me een emailadres voor mijn vragen over de Kronan. Dat had ik al gekregen, het zelfde adres, en nu krijgt het onderzoeksteam weer een mail van me, met de boodschap dat ik via Stockholm door ben verwezen. Intern gaat het mailtje naar de betreffende conservator. Dat is al één stap verder dan ik ooit ben geweest.

Vooraf is er al rekening mee gehouden, dat kennis niet altijd zo makkelijk wordt gedeeld, of dat mensen niet altijd de moeite willen nemen om iets uit een vitrine te nemen en op te meten, als wie dan ook ernaar vraagt. Dus hebben mijn vrouw en ik die 23e juli al 'metingen' verricht met wat we bij ons hadden, terwijl we naast de vitrine stonden. De trommelstokken waren aan de achterkant zo dik als anderhalve duim, mijn eigen duim gerekend. Mijn onderarm werd langs de vitrine gehouden, en een streepje met een pen op die arm gaf aan waar de stok eindigde. Hij begon bij de langste vinger. Thuis direct van vinger tot streepje gemeten, voordat de douche

of een wasbeurt het streepje zou verwijderen. Wel of niet mogen fotograferen, er werd in ieder geval geen probleem van gemaakt, en ook die foto's konden ondersteunen bij de reconstructie. Zo werden de trommelstokken uiteindelijk onderdeel van een lijstje met afmetingen. Voldoende om voor nieuwe te kunnen zorgen.

Er is al enige jaren samenwerking tussen de Bataviawerf en de Historische Vereniging Die Luyden van 't Hooge Veene. Deze living-history groep heeft zich onder andere tot taak gesteld om de traditie van de tamboer van Hoogeveen in leven te houden. Dit is op 2 februari 2015 beloond met de erkenning als nationaal immaterieel erfgoed, in het kader van de UNESCO-lijst, zoals die wordt opgesteld in samenwerking met het Nederlands Centrum voor Volkscultuur en Immaterieel Erfgoed in Utrecht. De Bataviawerf had eikenhout ingekocht uit Denemarken, voor het bouwen van de Zeven Provinciën. Daaronder waren onder meer balkjes, voor het draaien van korvijsnagels. Een van die korvijsnagels had ik al eens meegekregen, zodat ik als onderdeel van de presentatie van die groep kon laten zien wat men gebruikte op de schepen in die tijd, en indirect reclame kon maken voor de Bataviawerf. Maar omdat het werk aan de Zeven Provinciën stil kwam te liggen, was er een stapel goed droog eikenhout blijven liggen, in de vorm van die smalle balkjes, waaruit je wel rondhout kon maken, maar veel anders ook niet. Het was namelijk allemaal al voorgezaagd. En vervolgens nog weer extra gedroogd op de werf zelf, in de schaduw van de in aanbouw zijnde Zeven Provinciën. Eén vraag om hout was voldoende, om met een arm vol balkjes naar huis terug te kunnen keren.

De volgende fase was het draaien van de replica's, aan de hand van de gevonden afmetingen. Er is met veel dank door enkele vrijwilligers inzet getoond voor twee flinke stokken, maar helaas moest ik na afloop constateren dat de stokken niet werkten. Jazeker, je kunt met iedere stok een klap geven op een trommel, maar het evenwicht van de stokken lag te ver naar het midden en de stokken lagen te grof in de hand om fijn mee te kunnen spelen. Was er wat fout gegaan, en zo ja, wat was er dan fout gegaan? De draaier had de stokken gemaakt volgens de afmetingen die ik had opgegeven. Maar er was een rekenfout gemaakt. Toen mijn eigen duim als maat werd gebruikt, daar bij de vitrine in Kalmar, was mijn duim 2 centimeter breed. Toen ik ging omrekenen, had ik omgerekend met de officiële duimmaat van 2,5 centimeter. De lengte van de stokken was goed, maar de details waren door deze verrekening allemaal te grof uitgevallen. Kwam nog bij: de stokken moesten wat meer taps toelopen, richting de ovale bol, zodat er wat meer hout aan de voorkant werd verwijderd, en de verhoudingen zodanig zouden komen te liggen, dat we het evenwichtspunt een paar centimeter meer naar achteren zouden kunnen krijgen. De stokken werden heel mooi decoratiemateriaal, dat zeker. Maar het was zoeken naar nieuwe stokken.

De nieuwe maatvoering werd: stokken van 45 centimeter, achteraan 3 centimeter dik, taps toelopend tot een dikte van 1,7 centimeter net voor de ovale bol, een bol met een dikte van 2,2 centimeter en een lengte van 3 centimeter. Met die maatvoering werd maandag 12 oktober 2015 een bezoek gebracht aan de werkplaats van Goos Waterlander, alias Goos Houtdraaier.

Goos Waterlander aan het werk.

Een van de lessen die ik had geleerd is te verwoorden met die ene liedtekst van Dorus: Zorreg dat je der bij bent. En Goos en ik maakten een mooie deal, hij zou op mijn aanwijzingen de stokken draaien, ik zorg voor een mooi stel foto's en filmbeelden voor zijn site, restanthout was voor hem. Twee uur zweten, turen, de zaak nog eens weer bekijken, draaien, schuren, foto en film, mooie lik lijnolie erover, toen was het rond. De ronding op het achterstuk kon niet via de draaibank, en werd de dag erop gedaan met mijn eigen schuurkop op de boormachine. De stokken waren herboren. Niet op de 17^e eeuwse wijze, ik weet het. Houtdraaien via een ouderwetse trapmachine was ook mogelijk geweest. Eerlijk gezegd vraag ik me ernstig af of je het verschil zou zien, als je het eindresultaat onder ogen kreeg. Laat staan horen. Mooi compromis, de huidige werkwijze, laten we het daar maar op houden. Wat ik wel van Goos begrepen heb: met de ouderwetse technieken is het lastig om mooi dun hout te draaien. Het gaat zwabberen op de draaibank, als het te dun wordt. Wat voor trommeltechnische reden er ook mocht zijn geweest om een grovere stok te hanteren, voor een houtdraaier was dit een uitkomst. Verder was er bewondering voor het mooie eikenhout. Prachtige lange draden, geen knoesten, dit was hout van grote sterkte en van de beste soort.

Vervolgens gaan de nieuwe 'oude' stokken een 'testfase' in. De eerste die ze in handen krijgt is een muziekdocente met een conservatorium-achtergrond, en volop ervaring met en kennis van slagwerk. De stokken voelen licht aan, ondanks de

grove vorm. Ze slaan gemakkelijk aan, dansen lekker op het trommelvel, doen wat een goeie trommelstok moet doen, en het geluid dat ze brengen is nauwelijks te onderscheiden van dat van andere stokken met een wat grotere tip. Natuurlijk is het een ander geluid als de moderne lichte stok met kleine tip, bijvoorbeeld van kunststof, maar vergeleken met de wat 'klassiekere' stokken is er geen verschil. Behalve dus in uiterlijk en hoe hij in de hand ligt. Dat 'lichte' gevoel kan ook een beetje schijn zijn, omdat we zouden verwachten dat de stok 'waarder' aanvoelt, want wanneer we de stok laten wegen op de brievenwegen van een plaatselijk Bruna-filiaal, dan blijkt de stok 3x zo zwaar te zijn als een smalle moderne stok. Je verwacht echter 'meer' dan je voelt, als je hem in de hand hebt. Als we de stok uitproberen op een trommel, die op 17^e eeuwse wijze horizontaal links naast het lichaam hangt, in plaats van op verticale wijze voor het linker bovenbeen, dan begrijpen we de lengte van de stok. Je kunt er net wat gemakkelijker mee op de 'goeie' plek op het trommelvel slaan. Bij een kortere stok is het wat onhandiger rekken.

Zondag 1 november 2015. Onder de koffie worden die avond diverse typen drumstokken uitgeprobeerd. Aanwezig zijn behalve ikzelf Freek Nijmeijer (drummer, instructeur, dirigent en vanaf 1974 betrokken geweest bij de kerkamboers van de Christelijke Muziekvereniging Wilhelmina), Walraad van Dalen (37 jaar trommelervaring en Fokelien Kootstra (40 jaar tamboer). Samen hebben we ongeveer 130-140 jaar ervaring. De eerste reactie bij het zien van de grove stokken van de Kronan is: Daar sla je mee dwars door de trommel. Als vervolgens wordt proefgetrommeld, liggen ze verrassend goed in de hand. Het is even zoeken naar het punt waar het evenwicht ligt, maar dan gaat het helemaal los. Er wordt een filmpje gemaakt als Walraad een solo geeft. We zijn het er helemaal over eens dat ook deze grove stokken zeer functioneel zijn, al liggen ze niet lekker in de hand als je gewend bent aan moderne dunne stokken. Maar dat is een kwestie van gewenning.

Verder is het duidelijk dat het 'in de hand liggen', de wijze van stokvoering, sterk afhankelijk is van hoe je de trommel draagt. Bij een trommel opzij (17e eeuw) of voor het linker bovenbeen (eind 18e eeuw en later) is er in ieder geval één stok in de volle hand, en de ander redelijk los tussen enkele vingers van de linkerhand. Maar los van dat 'wennen aan de dikte' is er geen enkel probleem met de stokken. Sterker nog, we komen erop uit dat moderne dunne stokken prachtig slaan en roffelen op moderne trommels met een kunststofvel, maar niet handig zijn voor trommels met een vel van dunne kalfshuid, het natuurvel. De moderne stokken hebben te weinig gewicht. De moderne vellen kun je zo strak trekken, dat ze roffelen en spelen met weinig druk. De natuurvellen hebben meer druk, slagkracht nodig, al moet je dat natuurlijk ook niet overdrijven, want dan sla je de boel echt kapot. De steviger, grovere, c.q. zwaardere stokken met grotere tips, zijn uitermate handig bij het spelen op de antieke typen trommels, met de genoemde natuurvellen. En dat geldt inclusief voor de stokken van de Kronan. Wat verder opviel: de grove stokken en de 'gewone ouderwetse' stokken, met een wat bredere tip, maken het zelfde geluid. Het klinkt niet lichter of zwaarder, ondanks dat ze er anders uitzien.

Freek Nijmeijer aan slag.

Zo even een gedachten tussendoor: wanneer een historische film een trommelslager in beeld wil brengen, moet je natuurlijk voor het beeld de 17^e eeuw verantwoorde brede stokken hebben. Maar als je de roffel achter de schermen wilt inspielen, dan krijg je dus het zelfde geluid met natuurvel en de stokken van de vele gildetrommelaars die Nederland kent, als die tenminste gebruik maken van de daar gangbare 'ouderwetse' stokken. Gratis advies na een avondje oefenen met de replica's van de stokken van de Kronan. De 'nieuwe ouderwetse' stokken van de gilden zitten qua gewicht tussen de stokken van de Kronan en moderne stokken in. Maar als je geluid laat horen, dan natuurlijk nooit dat van een moderne trommel met een kunststof vel, als het gaat om historische opnamen. Vraag even een tamboer van een gilde, of de Hooogeveense trommelslager, en je hebt een authentiek geluid. En accepteer dat je met een oude trommel en natuurvel niet het zelfde kunt als met een moderne met kunststof. De oude term is dan ook wel 'trommelslager', en een slager is wat anders als een percussionist.

Waar ik al pratend en zoekend niet uit ben gekomen, is de vraag welke functie de gaatjes in de stokken hebben gehad, als het gaat om het spelen van de trommel. Daar was niets bij te bedenken. Je kunt namelijk de stokken niet vast om de pols zetten, met een draadje of een leertje, zonder dat het je belemmert bij het trommelen. Maar die gaatjes zullen voor wat heel anders hebben gestaan. Ik ken ze niet van de andere oude 19^e en begin 20^e eeuwse stokken, die ik in musea heb gezien, noch van 17^e en 18^e eeuwse schilderijen. De gaatjes zullen alles te maken hebben gehad met de omgeving waarin de stokken van de Kronan zijn gebruikt. Op een schip met je alles vast kunnen zetten. Gaatje door de stokken, stokken aan een spijker in de buurt van de scheepstamboer. Dan ben je de stokken nooit kwijt, als je onverwacht met je trommel op moet draven.

Druk beraad tussen trommelslagers en een 'oude meester'.

Vijf paar stokken op een rij. Een schijnbaar willekeurig overzicht, maar allemaal gebruikt in Hoogeveen. Links moderne stoken met een nylon punt, 45 gram per stok. Daarnaast een paar eiken stokken 'oud model', zoals die ook worden gebruikt door gilden, in het zuiden van het land. Gewicht: 72 gram per stok. Midden de stokken die Albert Doedens uit Hoogeveen, later een van de trommelslagers, overhield aan zijn actieve militaire loopbaan als tamboer, 50'er jaren. 89 gram per stok. De zwarte stokken zijn 19^e eeuwse militaire stokken. Het model was ook hier in gebruik. De messing uiteinden verleggen het zwaartepunt. 115,5 gram per stok. Rechts de replica's van de trommelstokken van de Kronan. Langer, dikker, forser dan de andere stokken. Per stok een gewicht van 127,5 gram.

Twee vragen waar gedurende het onderzoek ook op werd gelet: hoe werden de stokken in ruste gedragen? We zien dit zelden, net zo min als we zien hoe de trommel precies werd gedragen. Beide antwoorden vinden we op 'De Schuttersmaaltijd' uit 1648 van Bartholomeus van der Helst. De stokken werden onder een spantouw door gestoken. De draagband, veelal een sjerp, werd eveneens midden op de grommel onder een spantouw door gehaald.

De 17^e eeuwse techniek van dragen van trommel en stokken wordt nog het helderst weergegeven in dit minuscule fragment uit het schilderij “De zeeslag bij Gibraltar tussen de Nederlandse en de Spaanse Vloot 25 april 1607”, van Cornelis Claesz van Wieringen (1575-1633). Dit sterk uitvergroete detail laat zien hoe een trommelslager van de Nederlandse vloot voorin een zinkende sloep zichzelf probeert te redden. De stokken tussen de spantouwen, trommel op zijn rug, sjerp in het midden op de trommel om de touwen geknoopt.

Het verschil tussen de stokken van de Kronan en die van Nova Zembla, wordt het duidelijkst als je ze naast elkaar ziet.

De stok van Nova Zembla is 1 cm korter, wat in de praktijk amper verschil zal hebben gemaakt. De tip van die stok is ronder.

Dat is een voordeel als de hoek van de slag op het vel groter wordt, maar bij het gebruik van een zijtrommel maakt dit niet uit.

Waar de stok van de Kronan min of meer licht bleef uitlopen, tot het eind aan toe, is die van Nova Zembla uiteindelijk gelijkmatig geworden, of zelfs lichtjes teruggelopen.

Dat zien we aan de rechter zijkant. De linker zijkant is daarvoor teveel beschadigd om er wat van te zeggen.

De slag waarin de Kronan ten onder ging, maakt zelfs deel uit van onze eigen zeevaartgeschiedenis:

De vloot waar de Kronan tegen vocht, dat was een samengestelde vloot van Nederlandse en Deense schepen, vechtend voor Denemarken. Onze eigen admiraal Cornelis Tromp voerde het bevel. In zijn brief van 15 juni 1676 deed hij verslag van het zeegevecht. De Kronan noemde hij 'de drie kronen'. We lezen: *"De 1^e juni 's voormiddags langs de zuiderhoek van Oeland, wanneer wij de zelve ten elf uren zo dicht waren ingezeild, dat wij ze dwongen bij te steken, en zich in postuur van tegenweer te stellen, zodat wij tegen 12 uren, de wind WNW en de loef vervolgens van haar hebbende, met elkander aan 't batailleren raakten, dat het niet lang geduurd had, of het schip De drie Kronen, gemonteerd met 134 metalen stukken, gevoerd door de admiraal-generaal van de vijand, viel ondersteboven, en sprong kort daar aan. Ik weet niet door wat voor toeval, hebbende niet als een weinig schoten op hem gedaan"*.

Cornelis Tromp was verbaasd over zoveel succes. Zijn tijdgenoten ook. De brief en nader onderzoek zijn afgedrukt in een levensbeschrijving van Tromp uit 1692. Daarin lezen we eveneens over de Kronan: *"De admiraal had op de aankomst der Deense vloot het geschut van de ene zijde in de poorten laten brengen, om hele lagen te geven, en beval ter zelve tijd, dat men over de andere kant zou wenden. Dit werd gedaan. Maar het bootsvolk vergeten hebbende de gemelde stukken op te binden, vielen de zelve allemaal aan de andere zijde over. 't Schip sloeg derhalve om. En in deze wanorde de brandende lonten onder het buskruit gevallen zijnde, vloog het zelve kort daarna in de lucht"*.

**Cornelis Tromp
(1629-1691).**

Een mooi statieportret, met een van zijn schepen op de achtergrond. In zijn hand heeft hij een staf, als waardigheids-teken vanwege zijn functie als commandant van de vloot. Vandaar ook: de commandostaf.

In dit geval is het een eenvoudige houten staf.

Het kon ook gaan om een staf met zilverslag. Het is niet alles trommelstok wat men in de handen houdt.....

Dit is een voorlopig einde aan dit onderzoekje. Volledig wetenschappelijk verantwoord was het niet op te zetten, onder meer door gebrek aan communicatie met het museum in Kalmar. Wie weet wat de toekomst nog brengt. Bij een volledig onderzoek zouden ook meer musea, schilderijen, trommels en stokken betrokken moeten worden. Als er nog meer 17^e eeuwse stokkegevonden worden.

De vraag die in dit onderzoekje centraal stond was: zijn de stokken van de Kronan te zien als goed werkende 17^e eeuwse stokken, en kunnen we die dus ook als voorbeeld zien voor trommelstokken voor reenactors/living history/museumtolken (hoe we ze ook noemen) als we in Nederland de Gouden Eeuw neer willen zetten. Het antwoord is mijns inziens een volmondig 'ja', tot iemand natuurlijk met betere motieven nog wat anders bedenkt. Tijd voor een universitaire studie, of iemand van het conservatorium? De kop is eraf.....

Horen? Er staat een filmpje op Youtube, met beelden van het hele experiment, inclusief een trommelsessie van Walraad van Dalen.

<https://www.youtube.com/watch?v=u-6ILW8cFOU>

**Albert Metselaar Tamboer-Omroeper
Hoogveen 23 januari 2016 20.48 uur.**

Bronnen: Informatie over de Kronan werd verzameld tijdens een bezoek aan het Kalmar Läns Museum in Kalmar, Zweden. De gebruikte details uit schilderijen betreft schilderijen die door mezelf zijn bekeken en geanalyseerd. De ondergang van de Kronan is beschreven in het 'Leven en Bedrijf van den vermaarden zeeheld Cornelis Tromp', gepubliceerd in 1692. Over Nova Zembla en het Behouden Huys is geschreven in het bekende Journaal van Gerrit van der Veer. Verder werd gebruik gemaakt van 'Behouden uit het Behouden Huys', onder redactie van J.Braat e.a. (De Bataafse Leeuw, Amsterdam 1998).